

YU ISSN-0352-5724/UDK 801(05)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

L

*ПОСВЕЂЕНО ПРОФЕСОРУ ДР МАТИ ПИЖУРИЦИ
ПОВОДОМ 65-ГОДИШЊИЦЕ ЖИВОТА*

НОВИ САД
2007

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ УПОТРЕБЕ ИНФИНИТИВА У ДАНАШЊЕМ ГОВОРУ ВАСОЈЕВИЋА

РАДА СТИЈОВИЋ

UDC 811.163.41'282'367.625.41(497.16)

Крајшак садржај. У раду је дат преглед ситуација у којима се чува инфинитив у говору Васојевића, делу зетско-сјеничког дијалекта. Он се, како материјал показује, најбоље чува, и то у великој мери, у футуру првом, у императивним реченицама с одричном императивном речцом *немо(ше)*, у безличним конструкцијама с прилошким предикатом, као и у извесном броју посебних инфинитивних конструкција специфичног значења. Често се јавља и као допуна семантички и синтаксички непотпуних глагола.

Кључне речи: инфинитив, *да*-конструкција, глаголи непотпуног значења, пунозначни глаголи, футур први, императивне реченице, изјавне и намерне реченице, модалне инфинитивне конструкције.

1. О инфинитиву, његовој употреби и значењу, у нашој досадашњој литератури расправљало се углавном у вези са стандардним српским, односно српскохрватским језиком.¹

Највише је било речи о односу инфинитива и *да*-конструкције (конструкције *да* + презент), тј. о томе у којој мери и у којим ситуацијама је *да*-конструкција као изразити прогресивни балканизам потиснула инфинитив. У научној јавности влада прилично уједначено мишљење да се у стандардном српском (српскохрватском) узетом у целини инфинитив доста добро чува.²

¹ О инфинитиву у свим његовим синтаксичким позицијама в. рад Милке Ивић, *Проблематика српскохрватског инфинитива*. — Зборник за филологију и лингвистику (Матица српска), Нови Сад, 1972, књ. XV/2, 115—138.

² „Источно подручје стандардног језика ... разликује се од западнијег само утолико што, у позицијама у којима постоји у принципу алтернативни однос инфинитива према допунској реченици са *да*, шире искористићава присуство реченице и онда када је остварена једнакост између вршилаца именованих акција, а када такве једнакости нема, даје заиста потпуну предност реченици” (Милка Ивић, нав. дело, 137—138). „Учесталост употребе инфинитива расте идући од источног ка западном делу српског говорног подручја, али се доста лепих примера употребе инфинитива може наћи код најбољих представника међуратног београдског стила, па и касније” (Предраг Пипер и др., *Синтакса савременога српског језика: једноставна реченица* (у редакцији Милке Ивић), Београд (Институт за српски језик САНУ, Београдска књига), Нови Сад (Матица српска), 2005, 328. „У српском језику функционишу обе форме, мада не увек, и с подједнаком употребном вредношћу. Опредељење за могући модел зависи како од значења глагола, тако и од стилско-синтаксичких захтева, а ... у српском језику [је] конструкција *да* + презент шире у употреби него у западним говорима” (Е. Фекете, *Језичка економија и дакање*. — Језичке доумице, Београд (Београдска књига), 2005, 124—125).

Што се дијалеката тиче, постоји начелан став да је у свим српским народним говорима, у већој или мањој мери, ограничена употреба инфинитива и да се он замењује *да*-конструкцијама, а да се најбоље чува, и то у прилично доброј мери, у зетско-сјеничким говорима.³ У литератури налазимо и податак да је у Србији уобичајенији облик *да* + презент, а у Црној Гори и Босни и Херцеговини — инфинитив.⁴ Исцрпнијих података о овом проблему, међутим, нема.

У овом раду ће се, на основу доступног материјала, показати у којој је мери и у којим ситуацијама сачуван инфинитив у говору Васојевића.⁵

Говор Васојевића припада зетско-сјеничком дијалекту, тачније његовом средишњем делу, ако га посматрамо дуж осовине југозапад-североисток и одликује се доследном ијекавицом и узлазним акцентима у претпоследњем слогу пред кратким последњим.⁶

Ваља напоменути да се инфинитив овде јавља доследно без крајњег *-и*: *драй̄и, ко̄йа̄й̄и, с̄ӣја̄й̄и, ко̄сӣй̄и, зб̄о̄рӣй̄и*. У неким случајевима губи се из овог скраћеног облика и крајње *-ӣ*: *о̄ди* (ходити), *ӣрӣча* (причати), *бӣ* (бити), *о̄ра* (орати). И глаголи на *-сӣ* (< *-сӣи*), у складу са судбином финалних сугласничких група у овом говору, губе крајње *-ӣ*: *ј̄џс* (јести), *ӣлџс* (плести), *ӣрџс* (прести). Глаголи на *-ћи* такође губе крајње *-и*, а *-ћ* прелази у *-ј*: *до̄ј, ӣо̄ј, ӯӣеј, р̄џ*.

2. У говору Васојевића инфинитив се често јавља као допуна *сман-тички* и *синтаксички нејошћуних глагола* у функцији другог дела сложеног предиката. У овој позицији се јавља и конструкција *да* + презент.⁷

а) Инфинитив, односно *да*-конструкцију као допуну имају, пре свега, *модални глаголи*.

³ Der Verlust des Infinitivs in all seinen Funktionen bzw. die Einschränkung seines Gebrauchs und der Ersatz durch die *da*-Konstruktion ist mehr oder weniger in allen serb. Lokalm. belegt. In den ZS-Maa. ist der Infinitiv ziemlich gut erhalten, besonders jedoch der synthetische Futurtypus, was als eigentümlicher Archaismus gelten kann (Sofija Miloradović, *Analytismus in serbischen Dialekten*. — Sammelband „Die europäischen Sprachen auf dem Wege zum analytischen Sprachtyp“ (= Eurolinguistische Arbeiten 1), Uwe Hinrichs und Uwe Buettner (Hrsg.), Der Verlag Harrassowitz, Wiesbaden — Institut für Slavistik an der Universität Leipzig, 2004, 307).

⁴ Живојин Станојчић, *Морфологија, синтакса и фразеологија*. — Српски језик на крају века (Институт за српски језик САНУ, Службени гласник), Београд, 1996, 132.

⁵ Грађу сам прикупљала на терену, у Васојевићима, током последње деценије прошлог века, а у мањој мери и последњих неколико година.

⁶ Исп. Павле Ивић, *Српски дијалекти и њихова класификација*. — Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1999, књ. XLII, 305.

⁷ Модалне конструкције очито добро „чувају” инфинитив. Тако је, нпр., и у говору Бјелопавлића (в. Драго Ђупић, *Говор Бјелопавлића*. — Српски дијалектолошки зборник, 1977, књ. XXIII, 162—163). И у говору околине Колашина може се „врло вјероватно говорити о опшტიјој тенденцији да се различита модална значења изражавају конструкцијама с инфинитивом” (Мато Пижурица, *Говор околине Колашина*. — Титоград (ЦАНУ. Посебна издања, књ. 12. Одјељење умјености, књ. 2), 1981, 209). У говору Црмнице инфинитив се, такође, чува уз глаголе непотпуног значења (в. Бранко Милетић, *Црмнички говор*. — Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1940, књ. IX, 558—559). У мањој мери је тако и у говору Мрковића (в. Лука Вујовић, *Мрковићки дијалекти (с крајшким освртом на сусједне говоре)*. — Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1969, књ. XVIII, 348).

Глагол **шћѣт** (хтети)

а) У *уиошврној констїрукцији* овај глагол је модалан само у својој пуној, наглашеној форми (краћа, енклитичка форма користи се за грађење футура). Као зависна допуна глагола *шћѣи* јављају се оба синтаксичка модела, која се налазе у односу факултативне дистрибуције. Да-конструкција је, ипак, знатно чешћа.

Примери:

— Оћу да се бранїм што могу. Оћу да обезнанїм од бдлѡвѣ. Оћу да вљекѡем. Оће народ да иолїищѣ ѡд глади. Кад ѡј да ирѣищѣ, обѡци онѣ прсе панталѡне. Отѣ да дѡбѡ. Отѣ да кѡиѣ крѡву. Отѣ да држѣ свїње. Отѣ да га айерїищѡ. Оћѣ да коїѡју канѡл. Оћѣ да иѡлѣ. Оћѡше да се шѡлї. Оће да скѡчї (мачак) на тавуљин на мѣсо. Оће да икѣ дѣкице. Оће и да иоїѡје и да се иобїѡје. Оћемо да бљѣжїмо. Стїо сам да ви ирїчѡм мѡке. Свакоѡ би шћѣло да жїви фїно. Партизанї шћѣли да га убїѡју.

— Шћѣли ју зайѡлїи. Шћѣла је ѡбѣнуї вљенчанїцу. Оћу те фѡкнѡи пѡ да ћу иѡкнѡи.

б) Када су у питању *нежїране констїрукције*, у начелу важи познато правило да опозиција између инфинитива и да-конструкције сигнализује разлику између футурског и волунтативног значења (*Нећу дѡј / Нећу да дѡбѣм*). Ипак, у говору Васојевића се у доста случајева ова граница не може прецизно повући. На пример, реченица коју изговара заробљеник осуђен на смрт: *У мѡју кѡћу дѡј нећу* — има недвосмислено футурско значење, као и реченица: *Јѡ тѡ нѡвѡ нећу уиошвребљѡвати*. Међутим, реченица: *Овѡ вїше иѡднѡсїи нећу*, пѡ да лѣба *јѣс нећу*, несумњиво казује и став говорног лица, његову решеност да се на одређен начин понаша. Слични су и искази: *Неће ти ѡлѣј у кѡћу што га неј зѡвнуї*. *Неће ирѡј* што ти се *неће јѡвишї*. Њима се јасно казује одређен став особе о којој се говори, начин на који се она понаша.

Реченицама са да-конструкцијом изражава се, пре свега, модалност (*Нећу да убїѡјем брѡта Србина! Нећу да иолѡдїм*), али у неким примерима овога типа подразумева се и значење негираног футура, додуше само као латентна могућност, као, нпр.: *Јѡгњице нећемо да ирѡдѡѣмо*, *ѡћемо да и држїмо*. *Нѣтѣ да сїѡ пшеницу овѣ јѣсени*. *Нећу да дозвѡлїм да овољїкѡ млѡдеж ѡјдѣ у авѡн (пропаст)*.

Навешћемо још неке примере негираних конструкција, с оба синтаксичка модела:

— *Нећу да одерљѡем бѣцу од бѣда*. *Нећу да се удѡем прїје но навр гѡдинѣ*. *Жѡч ми пѡче зѡвѡћи, а онѡ неће да дѡбѣ*. *Нећу ис кѡће жїва да излѡзїм*. *Нећу да бљѣжїм*. *Нѣтѣ да ошїѡбѡ да догнају стѡку*. *Нѣтѣ да ѡзму кѡсу*. Несажете форме овог глагола редовно се јављају с да-конструкцијом: *Нѣ отѣ да иѡју*. *Мї нѣ оћемо да бљѣжїмо*. *Тѡдор нѣ оће да пїјѣ*.

— *Нећу га вїше ирїлѣети*. *Неће јѡј рѡѡво бїи*. *За њїм нїко неће зайѡужсїи*. *Неће те иѡслѡцишї*. *Неће ни онѡ(ј) арїѡја дѡј*. *Нећу узѣи*

неваљала чоџка. Нећу те *преварити* и *изневљерити*, ма и главу изгубио. Неј ти мене лако *забродити*.

в) У *безличним реченицама* допуна је чешће у инфинитиву:

— Одовлѣк се неће *чуити*. Неће се бе-зла *разминути*. Оће ли се више *обдањивати*?

— Оће да се *превртјем*. Оће да се *бљѣж* к Јелдвизи.

Глагол *мѡј* (моћи)

Као допуна глагола *мѡј* јављају се оба синтаксичка модела, с тим што је инфинитив чешћи (однос два према један на испитиваном материјалу). Зависна допуна не уноси разлику у значење исказа (Исп.: Не могу *сис* нис тѡ страну? / Не могу да *илешачим*. Не мош се тѡ ш њим *барабарити* (поредити) / Они два мѡгѡ да се *барабарѡ* и по раду и по поштѣњу).⁸

Примери:

— Сад мѡжеш *оитис*. Кут-ко мѡже *одити*, нек йдѡ. Не мѡже га више нико *пресити*. Мѡж *одбити* по телевѣзи. Мѡже те *убити* из левѡра. Мѡже *дој* нѡжда да ти ваљаднѡ (паре). Нећете мѡј *сис* по овѡмѡ лѡду. Ови волѡви мѡгѡ *иовѡј* магарике. Мѡгу *рѡј* за овѡ малѡ. Прѡђе се мѡгло *нај*. Ада мѡже се *ошени*, како не мѡже. До нѡћас мѡгѡ си јѡ *убити*. Не мѡжеш га о[д] тога *одвратити* за ѡткуп живѡта. Стѡ дѡнарѡ није мѡгла *узѡ*. Није мѡгла *дсити* дѡже од мљѡсѡц дѡнѡ. Не мѡгу се *иритјити*. Мене то не мѡже *бити* ка њѡму. Нѡгѡ се не мѡже *држати*. Не мѡгѡ ти тѡ *рѡј*. Не мѡгѡ ти *дој*. Не мѡгу на врата се *иомѡли*. Не мѡгѡ се *вратити* лѡди гладни. Ништа пѡметно не мош *чуити*. Тѡ не мож *рѡј* ни јѡсам ни ниѡсам. Не мѡгу јѡ *одити* код њѡга е ће пѡбљеј од мене. Подно ѡблакѡ *ишеј* не мож. Не мож *ишеј* од њѡга.

— Мѡгу да *свратим* да се видѡмо. Мѡже овакѡ крѡјѡћи да *иоитје* чѡшу. Они два мѡгѡ да се *барабарѡ*. Мѡж да *шеити* у ѡвљѡју. Јѡ би мѡгѡ с тѡбѡм да се *ионѡсѡм* и седѡћки. Мѡгѡ би мѡзитѡ да *вѡдим* — није тѡкѡ било. Мѡже и најбѡла ѡвѡјка да *иоирѡфити* нѡдѡм. Не мѡгу ништа да *ијѡм*. Сад не мѡгѡ да га *рѡдѡ*. Нијѡсам јѡ тѡ мѡгла да *зайѡмити*. Не мѡже кѡћу да *иоирѡфити*. Тѡ е мѡгѡ да *учити* сѡмо *шѡмо-ѡн*. Кѡ није *мѡгѡ* да *избљѡжѡ*, тѡ сѡ ѡни побѡили. Не мѡже да *изидѡ*. Не мѡжемо сѡ-да *иитјемо*.

⁸ О семантичким разликама исказа које уноси инфинитив уз глаголе овога типа прављало се доста у нашој ранијој литератури. Мишљења се разликују. В. о томе: М. Стевановић, *Инфинитив и свеѡца „да“ са ипрезѡм*. — Наш језик, Београд, 1935, књ. III, св. 9—10, 282—288 и *Најорѡдна иѡиѡреба инфинитива и ипрезѡта са свеѡцом „да“*. — Наш језик, Београд, 1953, књ. V, св. 3—4, 85—102. Д. Брозовић, *О вријѡдностѡ инфинитива и ипрезѡта с везником „да“*. — Језик, Загреб, 1953/4, књ. II, св. 1, 13—18. М. Крвар, *О „разлици“ између инфинитива и везе да + ипрезѡт*. — Језик, Загреб, 1953/4, књ. II, св. 2, 43—47 и св. 3, 70—74.

Глагол **мóрат**

Уз глагол *мóраӣ* такође стоје оба синтаксичка модела. Инфинитив је чешћи него *да*-конструкција (однос приближно три према један).

Примери:

— Мòрāмо *сāћес* сјјено. Мòрāм *òдӣӣ* за Беране. Мòрāм му се *изв̄ӣнӯӣ*. Мòрāмо *зд̄ӣӣнӯӣ* пр̄ӣје но што пāнē сн̄ӣјег. Мòрāм *о̄ӣӣс* да кўпим. Мòрāм га *об̄ӣс*. Мòрāм *ӣро̄цӣјев̄аӣ* јòрган. Мòрāмо *ком̄ӣн̄аӣ* ов̄а̄[j] кукўруз. Мòрāм ов̄о *òӣрес*. Мòрāм нēће зājмат пāре. Мòрāм *чем̄ӯн̄аӣ* кукўруз. Мòрāли смо *ӣрòд̄аӣ* Беку. Мòрāмо *зад̄дӣӣ* околo-нāоколo. Мòрāм *зв̄а̄ӣ* мајстора. Мòрāла сām *ӣма̄ӣ* пē-шēs гòд̄ин̄ā. Тò е мòрāло *б̄ӣӣ*.

— Мòрāте *да из̄ӣб̄е̄ӣе*. Једамāн ћеш мóрат *да се ӣом̄ӣр̄ӣӣ* ш њим. Мòрāм *да ӣеч̄ем* лљбове за мобāре. Мòрāм *да га с̄а̄ӣл̄е̄ӣем* на йтāње. Мòрāо сām *да уз̄ӣм̄ам* ливāде под нāполи. Мòрāш *јāч̄е да в̄ӣкн̄е̄ш*. Мòрāм да и[x] *разв̄а̄б̄ам*.

Глагол **трèбāт**

Када је *ӣрèб̄а̄ӣ* непотпуног значења, јавља се и у безличним и у личним глаголским облицима.

У безличним реченицама безлични облик овог глагола допуњава се обично глаголом у инфинитиву.

Примери:

— Трèбā *закон дон̄ӣјей̄ӣ*. Трèбā *об̄ӣс* ливāду. Трèбā *ч̄ув̄а̄ӣ* лўство. Трèбā *ӣро̄цӣјев̄аӣ* с̄ук̄њу. Трèбā *зас̄ӯка̄ӣ* рукāве. Трèбā *с̄аб̄енӯӣ* сјјено.

— Трèбā *да се св̄е к̄ӯӣ*. Трèбā *да се све доб̄ав̄ӣ*. Трèбā *да се ӯл̄ав̄е* рòгови.

Ако реченица није безлична, управни глагол захтева допуну с конструкцијом *да* + презент, која обавештава директно о вршиоцу радње.

Примери:

— Трèбā *да зн̄а̄ш*. Трèбā *да др̄емо*. Трèбā *да ч̄ув̄а̄ӣе*. Тā[j] *пос̄а̄* т̄и трèба *да ура̄д̄ӣш*. Трèбало е *да ид̄ем*. Трèбало е *да ӣос̄ӣјемо*. Св̄е трèбā *да с̄ӣо̄ӣ* напофāту.

Када се глагол *ӣрèб̄а̄ӣ* употребљава у личном глаголском облику, допуна је чешће у форми инфинитива, а ређе *да*-конструкције.

Примери:

— Нијеси трèбала *òдӣӣ*. Нијеси трèбао *ӣреск̄а̄ка̄ӣ* плòт. Трèбао би *из̄ӣс* из тē њив̄е в̄ӣше. Трèбала би *ӣк̄а̄ӣ* он̄у ћèб̄ад. Трèбām *с̄ӣс* дò кўма.

— Трèбām *да ӣл̄е̄ӣем*. Трèбāш *да ми рас̄уч̄е̄ш* (распараш) блўзу.

Глагол **смљèт** (смети)

Уз овај глагол нешто је обичнија допуна у инфинитиву, али се употребљава и *да*-конструкција. Избор синтаксичке допуне не изазива про-

мену у значењу. У реченицама: Не смйје од чоѣка ни да зѹцнѣ и: Ја тѵ не смйјем урадиити, ни дѹшу свѵдју оѳријѣциити, глагол смљѣити, без обзира на различит облик допунског глагола, значи усѹђиваити се. Истоветност значења се види и из примера који следе:

Примери:

— Не смйјем му даиити (паре), Бѵг знѧ кѧ-ће ми и[x] врнѹт. Не смйјем га ииитиити, дће да заурнебѣсѣ. Не смйјем га осидѣвиити у кѹћѹ, е ће ме пѵкрас. Не смйјем јѧ оииити онѧмо. Не смљѣде ироѳовѵриити. Откад засѹдише овѣ, не смйје се прѧво ни збѵриити. Не смйјем ѳдиити преко Сѧвине водѣ. Јѧ тѵ не смйјем урадиити, ни дѹшу свѵдју оѳријѣциити.

— Не смйје од чоѣка ни да зѹцнѣ. Не смйје да иијѣ. Јѧ би смйо мѧзију да извѧдиим да е то пѵдвала. Не смйјем да ѳдѣм да виѣдим да није тѵ стрѵ. Не смйјем да слѣжѣм ни-стѹбе. Он сѧмо замашѹе, а не смйје да те удѧри. Не смйјем да идѣм преко Чѧкора.

Инфинитив се јавља и у конструкцијама с модално употребљеним глаголима ѹмљѣт и даѧт:

— Умйјеш ли (намераваши ли) ти добрѧвиити свѵмѣ дѵму? Не умйје ироѳовѵриити. Не умйје иресѣиити. Не умйје (не намерава) ѳѳј кѧ кѹћи. Гѧлѧма ми није дѧла чуити. Не дѧ ми засѣиити. Не дѧ јѳј ни иривѣреити у кѹћѹ. Оѧц ми не дѧ ни иѳмѣну.

Овде се јавља и допуна да + презент:

— Он не ѹмије да иресѣиднѣ. Нѣко чѹдо ми није дѧло да ѳдѣм.

б) Инфинитив и да-конструкција јављају се као допуна **фазним глѧголима**.

Примери:

— Пѵчео е по мѧлечко да се иридижѣ. Остѧрао, пѧ пѵчео да мѧиѹфѣ. Иѧбалѣћи се на крѣвет и пѵчѣ да рѣѣ. Кат сѣде пѧ пѵчнѣ да ијѣ, појѣде за три мѳмка. Чѣм јѧ пѵчнѣм да ирѣчѧм, онѧ ћевѳка затра-карѧ на онѹ машинѹ. Пѵчѣ ѳко да се ошѵѧрѧ. Ако настѧвиши да иијѣши, пропѧо си. Престѧдоше да иѹцају.

— Пѵчѣла је пшеница рѧс. Пѵчео се варѧкаиити око кѹћѣ. Од рѧта смо пѵчѣли ѳт камена зидѧиити.

3. Инфинитив се јавља и као допуна неких **ѹнозначних глѧгола**.

а) Као реченични кондензатор јавља се уз **каузативне глѧголе**, чија допуна може бити и изрична реченица:

Примери:

— Научѣла ме кѹѵѧ. Помѧже му рѧди.

— Није ме научѣла да ирѣдѣм.

б) Као допуна **глѧгола крѣшања** углавном се јавља намерна реченица.

Примери:

— Идѣм да разрециѹем. Идѣм да иијѣм на онѧ[j] иѧвор. Идѹ да јѹ ирѳсѣ. Сѹтра идѣм у кѳманѹ да илѧћѧм шта е чинѣо Мѣлан. Ојдо да сѣѵѧм. Крѣну ѳн да уљѣжѣ. Сѣдѹ у штѧлу да иѳилѣдају. Дѳшли да иѳсѣдѣ. Мѣ смо дѳшли да ти ирѧжѣмо ѧтар. Отѣшла јѧ да га виѣдим. Оѳили смо на Пѣшца да им чесѣиитѧмо. Сѣдо да иѳиричѧм. Сѣдѳсмо да

— Оћу ли *налѡжии*? Ол *виѡеи* ймā ли сѡли у продāвницу? Ол ти дāнас *дѡдии* код мēне? Ол *йѡј* сā мнѡм? Ол *имати* врēмена? Ол *лснѡи* пшеницу? Оћемо ли *налѡиати*? Оћемо ли *ѡдии*? Оћемо ли *йѡлѡиати* стѡци? Оће л *мркнѡи* у ше-сāти? Ол *йѡјес* тѡ да се не бачā? Оли *илѡс* чарāпе? Оћеш ли ми *исилес* блѣзицу? Оћу л *ѡтирѡс* крпāру? Оте ли *налѡинѡи*? Ол мѡз ѡвце?

— Оћеш ли (= намераваш ли) дāљē да и[x] *шкѡлѡуец*? Оћете ли (желите ли) да *йјейте*? Оћеш ли тй онѣ бевѡјку да *јзмѡи*? Оћеш ли да *ѡсийнѡи* за поругāније нāрдду?

5. а) У *импѡративним реченицама* с одричним императивном речцом *немо*, *немоше* функционишу оба синтаксичка модела, с тим што је допуна с инфинитивом чешћа:

Примери:

— Немѡ ми га *йѡмйнѡи*. Немѡ ми тѡ *викаи*. Немѡ ми *йѡйречива* ѡчи. Немѡ *ѡдврйѡи* вѡду с ливадē. Немѡ *ѡдврљиваи* тѣ лāстру. Немѡ ми унѣчад *ѡдврљиваи* од мēне. Немѡ *дѡѡдлѡи*. Немѡ ју *дйраи*. Немѡ ми *ѡйѡураи* рāзговѡр на десѡтѡ. Немѡ свѡју кривйцу *ѡйѡураи* нй на кѡга. Немѡ нйкоме *йрича*, затворйте те. Немѡ се *насāдии* на вйлу. Немѡ *дѡзѡдлий* да ти се свāкā пѡгāн слāдй. Немѡ се нйкад *наслабйваи* тѣѡј мѣци. Немѡ се *ѡиријѡи*, немѡ онѣ фйнѣ бевѡјку *ѡирдѡаи*. Немѡ *ййи*. Немѡ *ѡдии* тѡдијенāрек. Немѡ ми *йрѡдии* мимо кѣћу. Немѡ се *сийѡеи*. Немѡ се ти на мēне *найирѡсати* (викати). Немѡ *брйжии* о рѣчку. Немѡ *буййи* избебѡа. Немѡ *зайрāјѡи* тāмо. Немѡ се *шурати* у āку. Немѡ *нйрѡи* цйѡ дāн у тē йгле. Немѡ *вирѡи* око врāти. Немѡ *шлāнѡи* тѡдйе. Немѡ *лѡдйййи* по дрѡги пѣт. Немѡте ћѡцо *ѡбалйваи* тā дрѡа. Немѡте *аивāри* по кѣћи. Немѡте *клйи* брāва. Немѡте ѡтлѡ *ййи*. Немѡте се *наклāнѡи* на бунāр. Немѡте што *зѡдри*. Немѡте ми кѣћу *зайāли*. Немѡте *ѡдии* тамѡнавйшē.

— Немѡ дāнас што да *ййинѡи*. Немѡ да *рѡкнѡи*: „Не смйјеш”. И ако не полѡжйш, немѡ да *ѡбезвѡлйи*. Немѡ да *сийāвѡи* нāузнāк. Немѡ тй да *ѡбалѡййи*. Немѡ да *ѡдрѡчѡи*. Немѡ да ми *йричāи* некаке тѡде авѡтлѣке. Немѡ да *куйѡец* имāње Мйлѡво. Немѡ да га *аийрйшѡи*. Немѡ да се *изблѡи*.

б) Када се императив гради уз *йѡмоћ* узвика *ај(де)*, *ајмо*, *ајше*, допунски глагол је у облику *да*-конструкције и онда када је узвик добио императивне наставке.¹⁰

Примери:

— Ајмо ѡзбйљно да *йѡразѡвāрāмо*. Ајмо, бāке, да *вйдймо*. Ајмо да *йрѡсиймо* бевѡјку. Ајмо да се *залйзѡемо* да вйдймо кѡ е вйшй. Ајмо да *сийнѡемо* барабāр. Ајде, мајко, да *дѡрѡчуец*.

У неким случајевима овога типа, међутим, инфинитив би био неинформативан, не би се могао одредити адресат на кога се захтев односи, па је *да*-конструкција једино могућа, као у примерима:

¹⁰ Можда би се могле овде очекивати и инфинитивне допуне (*Ајмо разговарат. *Ајде дѡрѡчѡват), али такве примере нисмо забележили.

— *Имадо умрїјейи* ђд глади. *Имадо* врат слѡмий. *Имаде* му дїша *исїанїи*. *Имала сам* ти *їоїнї*.

г) Конструкцијом *да + је + инфинитив* исказује се жеља субјекта (тј. оно што говорно лице оцењује повољним за субјекат) да се нешто догоди:

— Да ми је *сїасий* коју гѡј (овцу). Да ми је *дочекїи* унїка. Да му је нѡко пѡмлабе *нај*. Да ми га е бѡ *дошїи*. Да ми га е сїмо *дофїи*.

У овом типу реченице забележена је и реченична допуна:

— Да му е *да* се кїко *домїне* (доспе) до нѡ?

У овом типу конструкције јавља се и посебан облик *би* за истицање и интензификацију модалности, интензивне жеље, као у примерима:

— Да ми се *бї дѡбраї* (доспети) до Колашїна, а ѡтолѡн *їма* прѡвоз. Да ми се *бї* кїко *досїрнїи* (доћи, доспети) до нѡ — ѡна *данѡс чївї*.

д) Конструкцијом *било + инфинитив* казује се радња коју је у сопственом интересу субјекат требало или није требало да врши, чини, уради и сл. и да је (не)чињењем онога што се казује глаголом дате конструкције довело до онога што се казује глаголом зависне реченице. Радни глаголски придев се јавља само у безличном облику:¹²

— Ти *бїло їазий*, па се нѡ би удїрио.

— Ђни бїјїју рїчїли. *Ѐко* су — *бїло дѡј* на врїјеме.

— Дѡбила сам јединїцу. *Ѐко* си, *бїло учїи*.

— Мї смо се досабївїли. *Ѐко* сте. *Бїло* и *вї дѡј*.

— Тї нѡ *бїло ѡдїи* бѡса, па се нѡ би убѡла.

— Рїнко ме вїчѡ за косу. Нѡка га, нѡ *бїло* га *дїраї*.

8. У Васојевићима је забележена и *аналитичка конструкција с инфинитивом и предлогом за*: Ово чудо није за вљероват. Не би се, ипак, могло рећи да је тај тип конструкције уобичајен у овом говору.

9. Из свега досад изложеног види се да се инфинитив у говору Васојевића доста добро чува. При грађењу *фунїура їрвоѡ* он има апсолутну предност над *да*-конструкцијом (*Тѡ ћу* ти *исїрїча* пѡсије. *Јї* ћу ви *кїза*. Ређе: *Ѐпет* *ће* нѡко да *їмрѡ*.)

Врло је чест као семантичка и синтаксичка *доїуна глїгола нейїїїуноѡ значења* у функцији другог дела сложеног предиката (скоро половина примера с модалним глаголима долази с инфинитивом: *Мѡрїм* овѡ *ѡїрес*. *Мѡјсе* те *убїи* из лѡвѡра. *Не смїјем* му *дїи* пїре. *Пѡчео* се *варїкїи* око *кїћѡ*). У овом случају он може бити замењен *да*-конструкцијом, с

¹² Ова конструкција се јавља и у дијалектима и у разговорном књижевном језику, с тим што се радни глаголски придев може јављати и с одликама рода и броја. Исп., нпр., М. Пижурѡца, нав. дело, 170; Драгољуб Петровић, *Морфолошке особине у говору Врачана*. — Гласник Филозофског факултета у Новом Саду, 1972, књ. XVI/1, 216; Милија Станић, *Ускочки говор II*. — Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1977, књ. XXII, 100—101; Мирослав Николић, *Говори србїјанскоѡ Полимља*. — Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1991, књ. XXXVII, 490; М. Ивић, нав. дело, 131.

којом се налази у односу факултативне дистрибуције (*Мбр̄а̄ӣе да из̄ӣб̄е̄-ӣе*), осим код негираних реченица с глаголом *ӣћ̄е̄ӣ* (у којима опозиција између инфинитива и *да*-конструкције сигнализује разлику између фатурског и волунтативног значења: *У мо̄ју к̄ӯћу до̄ј не̄ћу / Не̄ћу да од-вр̄љӯем б̄ецу од б̄еда*).

У *им̄п̄ер̄а̄ӣвним реченицама* с одричном императивном речцом *не-мо*, *немо̄ӣе* функционишу оба синтаксичка модела, али је допуна с инфинитивом чешћа (*Немо̄ ју дӣра̄ӣ. Немо̄те што збо̄рӣӣ. Немо̄ да̄нас што да ӣй̄ӣн̄е̄ш*).

С инфинитивом долазе и *безличне конст̄рукције* које у предикату имају лексеме: *лако*, *тешко*, *грозно*, *лијепо*, *греош* и сл. (*Ла̄ко је са̄т ӣд-меш̄ова̄ӣ. Тешко б̄љеше с̄ӣд̄ӣ испред њ̄и*), као и реченичне конструкције у којима је носилац *с̄ӣа̄ња* у облику *да̄ӣва* или *акуза̄ӣва* (*Мука ми га ос̄ӣд̄вӣ. Срамо̄ӣд̄ ме р̄е̄ј*).

У говору Васојевића је у живој употреби и изванредан број специфичних *конст̄рукција с инфинӣтивом* углавном модалног значења (*У жељела сам га. Ё, да д̄ће до̄ј! Да му е не̄к̄о п̄мла̄б̄е̄ на̄ј. Да ми се бӣ д̄дбра̄ӣ (доспети) до Колашина. Ти не̄ бӣло од̄ӣӣ б̄дса, п̄а се не̄ би убо̄ла*).

Београд